

ПЛЕНУМ ВИЩОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 16 березня 2012 р. № 4

Про судову практику вирішення адміністративними судами спорів, що виникають у зв'язку із застосуванням статей 39, 48, 50, 52, 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»

Для забезпечення правильного та однакового застосування адміністративними судами статей 39, 48, 50, 52, 54 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (далі — Закон про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи), Пленум Вищого адміністративного суду України

п о с т а н о в л я є:

1. При вирішенні справ, пов'язаних із застосуванням статей 39, 48, 50, 52, 54 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, суди мають керуватися: положеннями Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України), законами України від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ «Про пенсійне забезпечення», 9 липня 2003 року № 1058-ІV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», 20 грудня 2005 року № 3235-ІV «Про Державний бюджет України на 2006 рік», 19 грудня 2006 року № 489-V «Про Державний бюджет України на 2007 рік», 28 грудня 2007 року № 107-VI «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», 23 грудня 2010 року № 2857-VI «Про Державний бюджет України на 2011 рік», рішеннями Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян) та від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 (справа щодо предмета

та змісту закону про Державний бюджет України), 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011, 25 січня 2012 року № 3-рп/2012, постановою Кабінету Міністрів України від 6 липня 2011 року № 745 «Про встановлення деяких виплат, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету» та іншими нормативно-правовими актами, виданими на їх виконання.

2. Вирішуючи питання про дію закону в часі, судам необхідно враховувати, що чинність закону чи окремих його положень припиняється:

- а) законодавчим органом, шляхом прийняття відповідного закону;
- б) автоматично, у зв'язку із закінченням строку, на який розрахована дія закону (закони про Державний бюджет України на відповідний рік тощо);
- в) за рішенням Конституційного Суду України у разі визнання неконституційним закону або окремих його положень (стаття 152 Конституції України).

Тимчасове зупинення дії закону чи окремих його положень не припиняє чинності закону; після закінчення строку, на який зупинено їх дію, ця дія поновлюється автоматично.

Визнання неконституційними окремих положень закону припиняє їх чинність, а у разі визнання неконституційними положень, якими внесено зміни до закону, одночасно відновлює дію попередньої редакції норми, якщо інше не зазначено в рішенні Конституційного Суду України.

Судам необхідно звертати увагу на те, що у разі наявності колізій між нормами законів, що мають однакову юридичну силу, застосуванню підлягає той із них, який прийнято пізніше.

Крім того, судам варто враховувати Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012, яким дано тлумачення, що нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України під час вирішення справ про соціальний захист підлягають застосуванню тоді, коли вони видані у межах його компетенції, на основі і на виконання Бюджетного кодексу України, закону про Державний бюджет України на відповідний рік та інших законів України.

Ураховуючи особливість дії в часі закону про Державний бюджет України на відповідний рік, нормативно-правовий акт Кабінету Міністрів України, виданий на його виконання, також діє у межах бюджетного року.

3. Особами, які мають право на доплату, визначену статтею 39 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та з урахуванням статусу яких диференційовано розміри доплати, є громадяни, у тому числі пенсіонери, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, непрацюючі пенсіонери, які проживають на цих територіях, студенти, які там навчаються, громадяни, які працюють у зоні відчуження, а також у зоні безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів.

Перелік населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок чорнобильської катастрофи, затверджено постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 23 липня 1991 року № 106 «Про організацію виконання постанов Верховної Ради Української РСР про порядок введення в дію законів Української РСР “Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи” та “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”».

Відповідно до пункту 5 Порядку використання коштів державного бюджету для виконання програм, пов’язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2005 року № 936, доплата громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, проводиться за місцем основної роботи (служби) громадян підприємствами, установами, організаціями (далі — підприємства) та фізичними особами — суб’єктами підприємницької діяльності без утворення юридичної особи, установами, організаціями та військовими частинами відповідно до розрахункових даних, поданих до уповноваженого органу, за формою, затвердженою Мінсоцполітики.

Судам необхідно враховувати, що вказана доплата не входить до структури заробітної плати, а є соціальною гарантією, виплата якої компенсується підприємствам управліннями праці та соціального захисту населення.

Непрацюючим пенсіонерам, які проживають на територіях радіоактивного забруднення, доплата виплачується органами Пенсійного фонду України.

4. Вихідним критерієм нарахування доплати, визначеної статтею 39 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є мінімальна заробітна плата.

Розмір мінімальної заробітної плати на 1998, 1999 роки встановлювався законами України про встановлення величини вартості межі малозабезпеченості та розміру мінімальної заробітної плати на відповідні роки, на 2000–2003 роки — законами України про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на відповідні роки, на 2004–2011 роки — законами України про Державний бюджет України на відповідні роки.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 1996 року № 836 «Про компенсаційні виплати особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» розміри доплати громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, визначено в абсолютних сумах.

Виходячи із загальних засад пріоритетності законів над підзаконними актами, при визначенні розміру виплат застосуванню підлягають положення статті 39 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, з урахуванням їх дії у часі, а саме:

з 20 червня 1996 року до 31 грудня 2005 року, з 9 липня до 31 грудня 2007 року, з 22 травня 2008 року до 23 липня 2011 року.

5. Суб'єктами, які мають право на компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, визначені статтею 48 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, сім'ї, які втратили годувальника із числа осіб, віднесених до учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою.

Компенсаціями за шкоду, заподіяну здоров'ю, є одноразова компенсація та щорічна допомога на оздоровлення.

Вихідним критерієм нарахування цих компенсацій є мінімальна заробітна плата, розмір якої визначається на момент виплати.

Постановами Кабінету Міністрів України від 26 липня 1996 року № 836 «Про компенсаційні виплати особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», 20 квітня 2007 року № 649 «Про встановлення розмірів виплат деяким категоріям громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», 12 липня 2005 року № 562 «Про щорічну допомогу на оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» встановлено розміри компенсацій за шкоду, заподіяну здоров'ю, в абсолютних сумах.

Виходячи із загальних засад пріоритетності законів над підзаконними актами, при визначенні розміру виплат застосуванню підлягають положення статті 48 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, з урахуванням їх дії у часі, а саме: з 20 червня 1996 року до 31 грудня 2005 року, з 9 липня до 31 грудня 2007 року, з 22 травня 2008 року до 23 липня 2011 року.

6. Судам необхідно звертати увагу на те, що статтями 109 Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік», 101 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік», 73 Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», 71 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік», 70 Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» надано право Кабінету Міністрів України встановлювати розміри соціальних виплат, які відповідно до законодавства визначаються залежно від розміру мінімальної заробітної плати, в абсолютних сумах у межах асигнувань, передбачених за відповідними бюджетними програмами.

Кабінетом Міністрів України у відповідних роках таке право використано не було, а тому вказані норми не підлягають застосуванню під час визначення розміру виплат, передбачених статтями 39 та 48 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Водночас судам необхідно враховувати, що у 2006 році та з 1 січня до 8 липня 2007 року відповідно до пункту 37 частини першої статті 77 Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік», пункту 30 статті 71 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» дію положень статей 39 та 48 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що визначали розміри передбачених ними витрат, було зупинено.

З 1 січня до 21 травня 2008 року статті 39 та 48 цього Закону діяли в редакції Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», відповідно до яких виплати, передбачені цими статтями, здійснювалися в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

Отже, у ці періоди застосуванню підлягали розміри доплати громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, та компенсацій за шкоду, заподіяну здоров'ю, визначені постановами Кабінету Міністрів України від 26 липня 1996 року № 836 «Про компенсаційні виплати особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», 20 квітня 2007 року № 649 «Про встановлення розмірів виплат деяким категоріям громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та 12 липня 2005 року № 562 «Про щорічну допомогу на оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

7. Постраждалим внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, відповідно до статті 49 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, встановлюються пенсії у вигляді:

- державної пенсії;
- додаткової пенсії за шкоду, заподіяну здоров'ю, яка призначається після виникнення права на державну пенсію.

Особам, віднесеним до категорії 1, державні пенсії призначаються відповідно до статті 54 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Це пенсія по інвалідності та пенсія у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Особам, віднесеним до категорій 2, 3 і 4, пенсія призначається та обчислюється відповідно до Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з урахуванням пільг зі зменшення пенсійного віку, встановленого для одержання державних пенсій, та з обчислення середньомісячного заробітку для обчислення розміру пенсії (статті 55 та 57 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи).

Додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, яка призначається після виникнення права на державну пенсію, особам, віднесеним до категорії 1,

призначається у розмірах, встановлених статтею 50 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а особам, віднесеним до категорії 2, 3, 4, — статтею 51 цього Закону.

8. За змістом статті 54 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, вихідною величиною для обчислення пенсії визначено мінімальну пенсію за віком.

Порядок обчислення пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи визначається Кабінетом Міністрів України.

9. Судам необхідно звертати увагу на те, що положення постанов Кабінету Міністрів України від 13 липня 2004 року № 894 «Про підвищення розмірів пенсій, призначених відповідно до частини четвертої статті 54 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та 27 грудня 2005 року № 1293 «Про збільшення розмірів пенсії деяким категоріям громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (втратили чинність згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1210) підлягали застосуванню для перерахунку лише пенсій, призначених з дотриманням положень постанови Кабінету Міністрів України від 3 січня 2002 року № 1 «Про підвищення розмірів пенсій та інших соціальних виплат окремим категоріям пенсіонерів, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів державного бюджету» (втратила чинність з 1 вересня 2008 року згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16 липня 2008 року № 654), тобто виходячи з величини 19,91 гривні.

Такий перерахунок мав разовий характер.

10. Розмір мінімальної пенсії за віком визначений статтею 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», згідно з якою мінімальна пенсія за віком дорівнює прожитковому мінімуму, встановленому для осіб, що втратили працездатність.

Судам необхідно враховувати, що застереження з приводу поширення дії частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» не є перешкодою для застосування мінімального розміру пенсії за віком для обчислення інших пенсій чи доплат, пов'язаних з мінімальною пенсією за віком, оскільки чинним законодавством не встановлено іншого мінімального розміру пенсії за віком.

Розмір прожиткового мінімуму щороку встановлюється законом про державний бюджет України на відповідний рік.

Згідно з частиною третьою статті 67 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, підставою для перерахунку пенсії є встановлення нового розміру прожиткового мінімуму, який проводиться з дня встановлення цього мінімуму.

Отже, з дня встановлення нового розміру прожиткового мінімуму в органів Пенсійного фонду України виникає обов'язок провести перерахунок призначених пенсій без звернення громадянина.

11. Вимоги про нарахування суб'єктом владних повноважень та проведення встановлених статтями 39, 48, 50, 52, 54 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виплат є публічно-правовими, а не цивільно-правовими. У зв'язку з цим до таких вимог правила позовної давності, встановлені главою 19 Цивільного кодексу України, не застосовуються.

Не підлягають застосуванню до таких вимог положення частини другої статті 46 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», частини другої статті 87 Закону України «Про пенсійне забезпечення», оскільки зазначені приписи встановлюють строки виплати нарахованих пенсій за минулий час і не визначають строки призначення і нарахування пенсій.

Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» не встановлює строку звернення до адміністративного суду громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, оскільки відповідно до статті 90 цього Закону всі вимоги згаданого Закону застосовуються щодо будь-якого ядерного інциденту, що може статися на території України, після набрання цим Законом чинності, тобто починаючи з 21 березня 1995 року.

З огляду на викладене під час вирішення питання щодо дотримання строку звернення до адміністративного суду з позовами про нарахування та виплату пенсії громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, судам необхідно керуватися нормами статті 99 КАС України.

12. Оскільки відповідно до статті 266 КАС України поворот виконання, зокрема, постанови про присудження виплати пенсій чи інших періодичних платежів з Державного бюджету України або позабюджетних державних фондів, допускається, у разі, коли скасована постанова була обґрунтована на повідомлених позивачем завідомо неправдивих відомостях або поданих ним підроблених документах.

Скасування судом апеляційної чи касаційної інстанції судового рішення у справі щодо перерахунку доплати та компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, визначених статтями 39, 48 Закону про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, чи пенсій за відсутності вказаних обставин не є підставою для застосування повороту виконання судового рішення.

13. Судам необхідно враховувати, що відповідно до пункту 10 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору за подання до суду адміністративного позову звільнені громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Пунктом 18 частини першої статті 5 цього Закону визначено, що Пенсійний фонд України та його органи звільняються від сплати судового збору. Отже, територіальні управління Пенсійного фонду України не повинні сплачувати судовий збір при поданні апеляційних або касаційних скарг на рішення суду.

За змістом пункту 20 частини першої статті 5 цього Закону органи праці та соціального захисту населення звільняються від сплати судового збору лише у конкретних випадках та виключно за умови їх звернення до суду з позовом. Отже, у разі оскарження рішень судів, ухвалених у справах, в яких ці органи є відповідачами, в апеляційному або касаційному порядку, органи праці та соціального захисту населення повинні сплачувати судовий збір на загальних підставах.

Головуючий
Секретар Пленуму

І. Х. Темкіжев
М. І. Смокович

ПЛЕНУМ ВИЩОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 21 травня 2012 р. № 5

Про внесення змін до постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13 грудня 2010 року № 3 «Про практику застосування адміністративними судами законодавства у справах із приводу оскарження рішень, дій чи бездіяльності державної виконавчої служби»

У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України законів України від 4 листопада 2010 року № 2677-VI «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), яким Закон України «Про виконавче провадження» викладено у новій редакції, та від 17 листопада 2011 року № 4054-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконален-